

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Lähtökohdat selonteon laatimiselle ovat hyvät ja tärkeät. Työryhmän työskentelyä on kuvattu tarpeettoman tarkasti, teksti voisi olla napakampi ja keskittyä enemmän itse asiaan. Tilanteita kuvaavia esimerkkejä tulisi olla enemmän. Raportin keskeinen viesti ei välity ja tekstiasu kaipaa jonkin verran stilisointia.

Nykytilan haasteet, kuten esim. toisen asteen ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulutuksen ongelmat, tulisi tunnistaa ja analysoida, jotta voidaan tarttua koulutusta koskeviin haasteisiin ja suunnitella tulevaa. Yksi keskeinen on rahoituksen oikaiseminen. Koulutuksen rahoitusta on kahden edellisen hallituksen toimesta leikattu lähes puolitoista miljardia euroa (SK 21.3.2018). Tehdyillä leikkauksilla on merkittävät vaikutukset opetukseen. Selonteon kuvaamaa tavoitetilaa ei voida onnistuneesti saavuttaa, ellei mm. rahoitusta ensin korjata. Keinot tavoitteiden saavuttamiseksi olisi myös toivottavaa kuvata selonteossa vielä tarkemmin.

Eryteisesti korkeakoulut ja toinen aste ovat olleet koulutusleikkausten kohteena. Ammatillinen koulutus on kriisissä ja edellytykset kouluttaa osaavia ammattilaisia ovat heikot. Ammattikorkeakoulut joutuvat keskittymään opetuksen sijaan hanketyöhön, joka kehittää osaamista ja luo todellisia innovaatioita ja työelämäkontakteja vain tietyillä koulutusaloilla. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammatillinen koulutus ei hyödy hanketyöstä samalla tavalla kuin esimerkiksi tekniikan ala. Sote-alalla työelämäkumppanina on julkinen sektori, jonka resurssit eivät riitä edes nykyisten potilasmäärien hoitamiseen. Innovaatioita ei synny ilman työaika, kiire on TKI-toiminnan suurin vihollinen.

Sote-alan opiskelijoiden saama opetus on vähentynyt ja osaamisen kehittymisen kannalta keskeinen työelämäharjoittelu on käynyt vaikeaksi työyhteisöjen penseän suhtautumisen vuoksi. Sote-alalla työelämäharjoittelut ovat palkattomia, muilla aloilla usein palkallisia, joka on merkittävä tasavertaisuusongelma ja lisää sukupuolten välistä eriarvoisuutta.

Ammattikorkeakouluissa opetushenkilöstön resurssit kuluvat hankerahoitusten hakemiseen. Opetuksen pitkäjänteinen suunnittelu ja järjestäminen ei onnistu, koska rahoituksesta jopa puolet on sidoksissa hankerahoituspäätöksiin. Yliopistoissa professorien ja dosenttien aika kuluu niin ikään rahoitushakemusten laatimiseen, ei alan huipputason tutkimukseen. Tutkimustyötä tehdään uransa alkupuolella olevien tutkijoiden toimesta huonoin työehdoin määräaikaisissa työsuhteissa, eikä tosiasiallista uramahdollisuutta ole Suomessa kovinkaan paljoa. Maksuttoman korkeakoulutuksen saaneet huippuosaajat siirtyvät työskentelemään ulkomaille, koska Suomi ei kykene tarjoamaan mielekästä työskentely-ympäristöä.

Raportin tavoitteet korkeakoulutuksen ja tieteellisen tutkimuksen tason nostamiseksi ovat hyviä, mutta keinovalikoima on kapea eikä nykytilanteen ongelmia ole tunnistettu. Opetusalan henkilöstö on erittäin uupunutta (OAJ 17.12.2020) ja jatkuvat resurssilaikkaukset ja pomppoileva politiikka ovat kurjistaneet sekä opetushenkilöstön että opiskelijoiden työskentelyolosuhteita.

Raportin pitäisi toimia toimintaa ohjaavana suunnannäyttäjänä, mutta se jää liian yleiselle tasolle ollakseen käytännössä hyödyllinen. Poliittinen päätöksenteko on viimeisen kymmenen vuoden aikana ollut pääasiassa koulutusta heikentävää, joten vahvempia linjauksia olisi tehtävä. Nyt raportin suuntaviivat ovat epäselviä ja ehdotetut toimenpiteet ympäröivät.

On erittäin hyvä, että selonteossa tunnistetaan oppilaiden ja opiskelijoiden tuen ja ohjauksen tarve. Siinä todetaan mm. tarve vahvistaa tunne- ja vuorovaikutustaitoja ja kaverisuhteita sekä mahdollisuuksia osallisuuteen. Lisäksi hyvinvoinnin vahvistaminen ennaltaehkäisevästi moniammatillisilla ja oikea-aikaisilla matalan kynnyksen palveluilla on tunnistettu tarpeelliseksi. Nämä ovat erittäin kannatettavia tavoitteita ja toimia koulutuksessa. Niiden edistämiseen tulee selonteossa kuitenkin kiinnittää enemmän huomiota.

Koronapandemia ja sen aikana toteutettu etäopiskelu on nostanut aiempaa selkeämmin esille oppilaiden ja opiskelijoiden koulunkäyntitaidoissa olevat haasteet. Lisäksi perheiden tarvitsema tuki on noussut aiempaa näkyvämmäksi. Selonteossa tuleekin kiinnittää enemmän huomiota oppilaiden koulunkäynnin tukemisen kehittämiseen. Koulutuspoliittisessa selonteossa tulee tunnistaa kuntoutusalan asiantuntijoiden tarve oppilaiden koulunkäynnin ja toimintakyvyn tukemisessa. Kuntoutusalan asiantuntijat edistävät oppilaiden koulunkäynnin taitoja, mikä parantaa oppimistuloksia. Heidän työskentelynsä kouluissa vapauttaa opettajien ennestään niukkaa työaikaa heidän päätehtävänsä eli opettamiseen ja kasvattamiseen sekä arviointiin. Kuntoutusalan asiantuntijoiden tuki on keskeistä myös koronapandemian aiheuttamien negatiivisten vaikutusten umpeen kuromiseksi.

Esimerkiksi koulutoimintaterapeutti toimii koululaisen toimintakyvyn asiantuntijana, ja etsii ratkaisuja kouluarjen haasteisiin yhdessä opettajien ja perheiden kanssa. Koulutoimintaterapeutti tarjoaa matalan kynnyksen ennaltaehkäisevää palvelua paitsi yksilö-, myös luokka- ja

kouluyhteisötasolla. Koulutoimintaterapeutti edistää oppilaiden koulunkäyntiä tukemalla esim. sosiaalisia, kognitiivisia ja psyykkisiä taitoja. Toimintaterapeutti työskentelee oppilaiden tukemiseksi paitsi yksilö- ja luokkatilanteissa myös vapaammissa tilanteissa kuten välitunnilla ja ruokailussa. Tietoa kouluyhteisössä työskentelevän toimintaterapeutin työstä:
<http://www.toimintaterapeuttiliitto.fi/koulutoimintaterapia/>

Lasten ja nuorten vähäinen fyysinen aktiivisuus ja runsas istuminen ovat merkittävä riski sekä terveydelle, että tulevalle työuralle. Liikkuvat lapset ja nuoret menestyvät elämässä vähemmän liikkuvia paremmin. Lapsuuden fyysinen aktiivisuus on yhteydessä esimerkiksi korkeampaan koulutustasoon, joka puolestaan on yhteydessä parempaan terveyteen. Vähän tai ei lainkaan liikkuvat lapset ja nuoret tulee tunnistaa oppilaitoksissa ja varhaiskasvatuksessa ja ohjata heidät fysioterapeutille. Fysioterapeutit kouluilla -toiminnasta on positiivisia kokemuksia esimerkiksi Lappeenrannassa, Riihimäellä ja Joensuussa. Toiminnan tarkoituksena on tunnistaa liikkumattomuuden syitä, parantaa lapsen fyysistä toimintakykyä ja auttaa lasta muuttamaan elämäntapansa liikunnallisemmaksi. Koulufysioterapeutti toimii terveyden edistämisen ja kuntoutuksen rajapinnalla ja vahvistaa osaltaan moniongelmaisten koululaisten tukitoimia osana koululaisen moniammatillista tukiverkostoa.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

ks. edellinen kohta.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Ei kommentoitavaa

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Ei kommentoitavaa

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Koulutuksen kehittämisen käynnissä olevia tai jo toteutuneita hankkeita ei ole analysoitu lainkaan. Esimerkiksi OsKu-hankkeessa kuntoutusalan osaamiskeskittymä uudistaa alan koulutusta.

Raportissa tulisi tunnistaa selkeämmin ne keinot, joilla osaamisen taso nousee ja esittää selkeitä keinoja, joilla yhä useampi voisi suorittaa korkeakoulututkinnon. Epäsuoria keinoja, kuten liikunnallisuuden tukemista, ei ole tunnistettu. Pelkkä aloituspaikkojen kasvattaminen ei ole toimiva ratkaisu parantaa osaamista, jos opetuksen laatua ei korjata. Ilman laadukasta opetusta Suomessa valmistuu suuri joukko osaamatonta työvoimaa. Opetuksen ja koulutuksen laatuun ei kiinnitetä raportissa riittävästi huomiota. Opetuksen laatua ei korkeakoulutuksen osalta käsitellä lainkaan suhteessa esim. läpäisyyn.

Aloituspaikkojen lisäämisen ohella tulee arvioida henkilöiden soveltuvuutta alalle jo sisäänottovaiheessa. Esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuoltoalalla vaaditaan vuorovaikutusosaamista ja sosiaalisia taitoja, joita ei nykyisellään arvioida riittävästi (esim.

lääkärikoulutuksessa ei lainkaan) ja lopputuloksena on pitkän koulutuksen käynyt alalle sopimaton työntekijä.

Aloituspaikkojen lisäämistä tulee pohtia väestön ja työelämän tarpeiden näkökulmasta. Jos työpaikkoja ei ole, ei ole järkevää kouluttaa osaajia, jotka eivät työllisty. Toisaalta monella alalla on selkeää työvoimapulaa, mutta osaajia koulutetaan liian vähän. Työpaikkojen vähyys johtaa siihen, että yksilö koulutautuu vuosien ajan ja vaihtaa heti valmistuttuaan alaa, aloittaen koulutuspolun alusta. Tällöin koulutuksen tuottamaa osaamista ei saada hyödynnettyä ja yksilö menettää ansiotuloja useiden vuosien ajan.

Oppimisympäristöjen digitaalisuuden rinnalla tulee kulkea monipuolinen työelämässä ja lähiopetuksessa toteutuva oppimisympäristö. Raportista saa sen kuvan, että opetusta halutaan viedä lähes täysin verkko-opiskeluksi. Käytännönläheisissä ammateissa kontaktiopetus, työelämäharjoittelu ja esimerkiksi kädentaitojen harjoittelu vaativat jatkossakin laadukasta kontaktiopetusta asianmukaisissa opetustiloissa, nykyaikaisin ja työelämälähtöisin välinein.

Ammattikorkeakoulujen henkilöstörakenteessa painottuu pedagogisen osaamisen sijaan TKI-henkilöstö. Yliopistoissa opetuksen pedagoginen osaaminen on heikolla tasolla ja raportissa esitetty suuntaus ei vahvista laadukasta perusopetusta, vaan vie korkeakouluja entistä vahvemmin kohti sirpaleista hanketyötä ja epävarmaa rahoituspohjaa. Laadukkaaseen perusopetukseen tulee panostaa aiempaa vahvemmin, erityisesti käytännönläheisillä aloilla. Samalla tulee huomioida opetushenkilöstön jaksaminen ja järkevä resursointi opetukseen. Tällä hetkellä korkeakoulujen opetushenkilöstö on työuupumuksen partaalla ja sekä opiskelijoiden että työelämätoimijoiden viesti on se, ettei opetuksen laatu vastaa sen enempää työelämän kuin opiskelijoidenkaan tarvetta.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

Tavoitetaso on kannatettava ja kunnianhimoinen. Yhteiskunnassa vallitsevaa disinformaation trendiä ei ole kuitenkaan tunnistettu, eikä huomiota kiinnitetä riittävästi kansalaisten kriittisen ajattelun kehittämiseen. Korkeakoulujen rahoitusjärjestelmän vaikutusta tutkimusedellytyksiin ei ole tunnistettu eikä raportissa esitetä keinoja tutkijoiden työolosuhteiden kehittämiseksi. Tutkijat työskentelevät tyypillisesti huonoin työehdoin toistuvissa määräaikaissa työsuhteissa, joiden jatko on riippuvain yksittäisistä rahoituspäätöksistä. Yliopistohierarkian ja nuorten tutkijoiden tasavertaisen kohtelun kehittämiseen ei tartuta lainkaan. Suomalaisella korkeakoulujärjestelmällä ei ole tällä hetkellä edellytyksiä tuottaa korkeatasoista tutkimustietoa eikä työskentely-ympäristöjä voida pitää millään muotoa innostavina. Raportissa ei ole lainkaan tunnistettu edellisen kymmenen vuoden koulutusleikkausten vaikutuksia tieteen tekemisen edellytyksiin, eikä esitetä konkreettisia toimia korkeakoulujärjestelmän toiminnan elvyttämiseksi.

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Ei kommentoitavaa

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

Kaikilla aloilla ei ole mahdollisuutta oman alan ylempään korkeakoulututkintoon. Esimerkiksi toimintaterapiaa ei voi opiskella pääaineena yliopistossa ja alan tieteellinen tutkimus on Suomessa niukkaa. Tutkijat joutuvat kouluttautumaan muissa pohjoismaissa, jolloin tutkimuksen sisältö painottuu muiden pohjoismaiden paikallisiin hankkeisiin. Kotimainen ammattikorkeakoulutuksen laatu heikkenee ilman kotimaista tutkimusta.

Monella alalla ammatilliset täydennyskoulutukset ovat jäsentymättömiä ja koulutuspolut pirstaleisia. Korkeakoulutus ei kohtaa työelämän tarpeita ja erityisesti sote-alan kliinisen työn osaamista vahvistavaa korkeakoulutusta ei käytännössä ole, vaan korkeakoulutus johtaa joko asiantuntijatehtäviin, eli pois sote-alalta, tai esimiestyöhön. Tarvitsemme kliiniseen työhön kuitenkin huippuosaamista kaikilla sote-aloilla, tällä hetkellä tämä mahdollisuus on vain lääkäreillä.

Jatkuvan oppimisen teema on raportissa suppea, aikuiskoulutusta ei ole juurikaan tarkasteltu ja esimerkiksi muuntokoulutusten järjestämistä ei tueta riittävästi. Esimerkiksi sote-alalla on edelleen runsaasti päällekkäistä koulutusta, eikä aiemman osaamisen tunnistaminen käytännössä toimi. Erityisesti yliopistot suhtautuvat penseästi ammattikorkeakoulussa hankittuun osaamiseen, jopa pakolliset kieliopinnot joudutaan suorittamaan kahteen kertaan. Opiskelijat ovat keskenään hyvin eriarvoisessa asemassa ja yhtenäiset ja velvoittavat käytännöt aiemman osaamisen tunnistamiseen ovat tarpeen.

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Ei kommentoitavaa

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

Ei kommentoitavaa

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

Ei kommentoitavaa

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

Ei kommentoitavaa

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Ei kommentoitavaa

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

Ei kommentoitavaa

Korpi Juho
Suomen Fysioterapeutit ry